

A katonai rendőrség felállítása a hátszágban 1917-ben

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös Hadügyminisztériumának 1917. január 11-én kiadott rendelete előírta, hogy a katonai területi parancsnokságok területén, az összes állomáshelyeken, ahol a cs. és kir. Hadsereg erői kettő, a honvédség és a népfelkelésnek csapatai pedig legalább egy alosztály¹ nagyságban állomásoznak, ott *katonai rendőrséget* kell felállítani.²

Dolgozatom célja, hogy bemutassam a Magyar Királyi Honvédség katonai kerületeiben felállításra kerülő katonai rendőrség szervezetét, – amelyet csendőrségi minta alapján akartak megszervezni – és amelynek fellelni kellett volna a helyőrségek utcáin és a nyilvános helyiségekben megforduló összes katonai személyek fegyelmeztségéért, valamint a véderővel összefüggésben a közcsend és a közrend fenntartásáért a történelmi Magyarország területén.

Az Osztrák-Magyar Monarchiában a katonai közigazgatás legmagasabb parancsnoksága és hatósága a katonai területparancsnokság volt amelyet a haderő hadkiegészítési és adminisztratív ügymeneti célból alakítottak ki. Mozgósítás esetén ezek alkották hadtestparancsnokságokat.³

A Magyar Királyi Honvédség katonai közigazgatását 1868–1913 között többször átszervezték.⁴ A katonai kerületek hadkiegészítési kerületekre tagozódtak.⁵ Így a legfontosabb irányító parancsnokság a Honvéd kerületi parancsnokság volt, mely a hadtestparancsnokság mozgósítása és elvonulása után a hadtest székhelyén visszamaradó katonai vezető szervként felsőfokú területi katonai hatóságként működött.⁶

A *honvédkerületi parancsnokság* feladata volt, az illetékességi területén a katonai rend és fegyelem, a vagyon- és közbiztonság fenntartása, a nemzet- és államellenes tevékenység megakadályozása, a hadművelési területen harcoló hadtest személyi és anyagi utánpótlásának irányítása, a visszamaradó póttestek, alsó fokú katonai területi hatóságok, honvéd kiegészítő parancsnokságok, bevonulási központok munkájának szabályozása és ellenőrzése, az újabb mozgósítások végrehajtása; együttműködés a polgári közigazgatási hatóságokkal; a kiképzés elvi irányítása. A honvédkerületi parancsnokság parancsnoka az illetékességi területén lévő katona személyek előljárója, közegei útján személyi, anyagi és fegyelmi ügyeik intézője volt.

A helyőrségekben *Állomásparancsnokságok* (Militär-Station-Commando) működtek, amelyek az adott helyőrség legfelső katonai hatósága volt. Minden olyan helységben, ahol az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregéhez tartozó alakulat állomásozott, a rangidős tényleges állományú tábornok vagy tiszt egyben állomásparancsnok volt. A k. u. k. közös Hadseregnek, a m. kir. Honvédségnek és a k. k. Landwehrnek külön állomásparancsnokságai voltak, egyes helyőrségben a több állomás parancsnoka közül a rangidős volt az állomásparancsnok, függetlenül attól, mely hadseregbe tartozott. A hadtestparancsnokság székhelyén a hadtestparancsnok volt az állomásparancsnok, akkor is, ha nem ő volt a rangidős. A hadra kelt sereg táboraiiban egyes állomány esetén is csak egy állomásparancsnokságot létesítettek a rangidős tábornok vagy tiszt parancsnoksága alatt.

Az állomásparancsnok békében és háborúban a hátszágban azon katonai kerület parancsnokságának (honvédkerület parancsnokságnak) volt alárendelve, amelynek katonai közigazgatás területén működött; a hadművelési területen az illetékes hadtestparancsnok alárendeltségébe lépett be. Nagyobb helyőrségekben az állomásparancsnokság támogató és végrehajtó hatóságaként térparancsnokságot állítottak fel, kisebb helyőrségekben az állomásparancsnoknak csak saját szervezetszerű törzse (vezérkara) állt rendelkezésére, amelyhez külön állomástisztet rendszeresítettek az adminisztratív teendők ellátására. Az állomástiszt lehetett nyugállományú is.⁷

Az I. Budapesti honvéd állomásparancsnokság segédközegeként létrehozták a Budapesti Honvéd Térparancsnokságot 1869. június 30-án.

A térparancsnokságok feladatai magukba foglalták: katonai fegyelem, közrend betartását a városban, helyőrségi szolgálat szervezését, a katonai fogda felügyeletét, a helyőrségbe érkező katonai alakulatok elhelyezését, a lőterek, a fürdőhelyek használati rendjét, a tiltott szórakozóhelyek kijelölését, ellenőrzését, kapcsolattartást a polgári hatóságokkal, intézményekkel, katonai ünnepek, temetések szervezését.

A katonai rend és fegyelmi ügyek a Honvéd Főparancsnokság hatáskörébe tartoztak. A gyakorlati végrehajtók a Főparancsnokság alárendeltségébe tartozó kerület parancsnokságok, valamint az ő alárendeltségükbe tartozó katonai szervezetek voltak.

A katonai rend és fegyelem érdekében való tevékenységet az illetékes parancsnokok által vezényelt katonai járőrök voltak hívatottak megvalósítani.

Háború esetén viszont e feladatokat tábori rendőri feladatoknak minősítették és ezeket önálló szolgálati utasítással rendelkező tábori rendőrség végezte a cs. és kir. Hadseregben.

Az önálló utasítás kimondta, hogy a tábori rendőrség a hadsereg mozgósításakor kerül felállításra és azokat a hadsereg-, hadtest- és a hadosztályparancsnokságokhoz rendelik.

Feladataikat a következőkben határozták meg: segítség a menetek, táborozások, elszállások alatt, hírszerzői feladatok végrehajtása, szemrevételezések biztosítása, tábori rendőri szolgálat, futár, fontosabb őrkíséret, biztonsági szolgálatok.

A tisztok a lovasságtól, a legénység a gyalogságtól, a vadász és a lovasság altisztjei voltak. A kiképzésük békeidőben történt összevonások formájában.

A tábori rendőrség önálló szolgálati utasítással rendelkezett. Ez a szolgálati utasítás valamennyi tábori rendőri feladatot felölelve értelmezte a szolgálatteljesítést a vezérkarnál, a tábori rendőri szolgálatot, a segéd feladatokat, az egyéb szolgálatokat, a közigazgatási szabályokat.

1888-tól – miután a belügy és a honvédelmi minisztériumok megegyeztek – a tábori rendészeti szolgálat ellátását a Magyar Királyi Csendőrség hatáskörébe utalták. Ennek értelmében 1889-től a Magyar Királyi Csendőrségnek meghatározott számú tisztet és legénységet kellett mozgósításakor a honvédséghez vezényelni. Ezen személyek számára két évente szaktanfolyamokat tartottak. 1894. után megkezdtek az önálló szolgálati utasítás kidolgozását. Ezt követően a szinttartás érdekében a kijelölt személyek részt vettek a hadsereg nagyobb gyakorlatain.

Előzmények – Katonai rendőrség megszervezésének indokai

A háború alatt a Monarchia hadseregének bomlása megindult. Anyagi vonalon az ellátási nehézségek, az élelmezési válság, a felszerelési hiányok, fegyver- és lőszerhiány egyre nyomasztóbbá vált. A személyi állomány morális helyzete romlott. Öncsonkítások és dezertálások száma gyarapodott, frontbarátkozások, és végül a hadifoglyok hazatérése a bomlás állapotába jutatta a hadsereget.⁸

FERRY Oszkár tábornok, csendőrfelügyelő 1917. év végi hivatalos jelentésében csak Magyarországon területén 81 065 főre becsülte a „lógósok”, belső dezertőrök számát, jóllehet a hadvezetőség a legkíméletlenebb büntetéseket alkalmazta ellenük, ha kézre kerültek.

A Magyar Királyi Csendőrség felügyelőjének jelentése szerint 1917-ben 81 605 főt, 1918. első három hónapja alatt csak Magyarországon 44 611 szökevényt fogtak el. A június első napjaiban Budapesten rendezett razzia eredménye 3347 fő, a szegedié 529 fő volt. A Duna-Tisza-közén egyetlen razzia alkalmával 1800 katonaszökevényt és 2000 csavargót fogtak el.⁹

Maga FERRY Oszkár altábornagy 1918 végéig 150 000 katonaszökevényt letartóztatására számított. Feltűnő volt és a hadseregben uralkodó morális állapotokra utalt, hogy a kerületi katonai parancsnokságok 7650 olyan egyén őrizetbevételét jelentették, akik 3–10-szeres szökevények voltak, s olyanok is akadtak köztük szép számmal, akik elfogatásuk napján újból megszöktek. Míg a katonai parancsnokságok 1918 első negyedében 193 181 megkeresést küldtek a csendőrségnek, 1918 júniusában már úgy vélték a csendőrfelügyelőségen, hogy a megkeresések száma 1918 végéig elérte a 800 000-et.¹⁰ Ebbe a számba beleértették a szabadságról később bevonulókat is. A csendőrség a nagyszámú megkeresés ellen állandóan tiltakozott, „mert annak megfelelni képtelen, túl van terhelve, létszáma kevés, sőt lecsökkentett s mindamellett egyéb bűnügyeket is kell nyomoznia, sőt a rekvirálásoknál aszisztálnia”.

A válság leküzdését célzó hadfőparancsnoksági intézkedések egyre szigorúbbá és sokoldalúbbá váltak. A hátszágban karhatalmi alakulatokat hoztak létre, amelyeket a csendőrség alá rendelték. Felülvizsgálták a hátszági alakulatokat és a nélkülözhetőeket a frontra irányították. Ezzel egyidőben büntető alakulatokat állítottak fel. A megbízhatatlan egyedeikből megkezdtek a katonai munkásalakulatok szervezését. E lépések sorába tartozott a katonai rendőrség felállítása is.

Katonai rendőrség szervezete és alkalmazásának elvei

A hadügyminisztérium 1917. január 11-i rendelete írta elő a katonai rendőrség felállítását. A katonai rendőrséget a csendőrségi minta alapján akarták megszervezni.¹¹

A katonai parancsnokság területén lévő összes katonai rendőrségek vezetőjeként egy törzstisztet kellett kijelölni. Székhelye a mindenkor cs. és kir. katonai parancsnokság székhelye volt, mert ő töltötte be a katonai kerületparancsnokság rendőri előadói tisztségét is. Ahol kizárólag honvédcsapatok állomásoztak, ott a magyar királyi honvédkerületi parancsnokságnak volt alárendelve.

A katonai rendőrség előadójának volt alárendelve katonai rendőri ügyekben minden tiszt, akiket az egyes helyőrségekben megbíztak a katonai rendőrség parancsnokságával. Kapcsolattartás kisebb ügyekben közvetlen levelezés egymás között, máskülönben csak az állomásparancsnokságok útján tör-

ténhet. A katonai-rendőrsztagok parancsnokságával – amelyet minden nagyobb helyőrségekben meg kellett szervezni – a hadsereg vagy a két honvédség kötelékébe tartozó főtiszteket bízták meg. Melléjük (a katonai rendőrsztag parancsnok) szükség esetén egy harctéri szolgálatra alkalmatlan második tisztet is ki lehetett rendelni.

A helyőrségek nagyságát figyelembe véve szabályozták az egyes katonai-rendőrsztagok állományábláját. A katonai kerületet nem tervezték felosztani külön katonai rendőri kerületekre.

A katonai-rendőrsztagok célját a következőképpen fogalmazták meg... *„A katonai-rendőrsztagok hivatása a katonai rendőri szolgálatnak a fegyelem érdekében való ellátása, valamint a közcsend, közrend és közbiztonság fenntartása; tehát ők felelősek a (katonai) állomás-parancsnokkal szemben az utcákon és a nyilvános helyiségekben megforduló összes katonai személyek fegyelmezettségéért, valamint a közcsend és közrend fenntartásáért.”*¹²

A személyi állományt külön tanfolyamon kellett kiképezni, hogy a katonai rendőrség törzsállományaként megfelelő számú megbízható altiszt álljon rendelkezésre. Az altisztekkel szembeni követelmény volt a megbízhatóság, a helyi ismeretek, a helyi nyelv és a legénység nagy része által beszélt nyelv ismerete.

A legfontosabb feladat az volt, hogy elegendő számú és a járőrparancsnokok pótlására alkalmas egyént képezzenek ki. Ezt a feladatot a rendőri iskolákban már kiképzett járőrparancsnokok segítségével szándékoztak megoldani. Úgy vélték, hogy járőrszolgálatra – kiegészítő legénység esetenként – a csapatoktól is elvonható élőerő. Abban az esetben ahol harctéri szolgálatra alkalmatlanok (őrszolgálatosok, segédszolgálatosok) hiányában harctéri szolgálatra alkalmas tiszteket és altiszteket vezényelnek a katonai rendőrsztagokhoz, a vezényelteknek – ha a körülmények megkövetelték – az eredeti harctéri beosztásukat is, el kellett látniuk. Ezért a járőrparancsnokok tartalékállományát úgy kellett kiképezni, hogy a helyőrségekben alkalmanként katonai rendőrsztagokhoz is beoszthatók legyenek.

A katonai rendőrsztag parancsnokának kötelessége volt, hogy – az állomás-(tér) parancsnok utasításai alapján, és saját kezdeményezéséből – a katonai fegyelemnek a helyőrségben való fenntartásáról gondoskodjék. Állandó és folyamatos nappali és éjjeli járőrmeneteket irányítson.

A járőrparancsnokoknak a katonák viselkedési típusi közül külön figyelmet kellett fordítaniuk: a részegsége és éjjeli kalandozásra, ledér személyekkel, különösen kéjnőkkel való járkálásra, a takarodón túl való kimaradás, a kimaradási és az állomáshely elhagyására jogosító engedélyek ellenőrzésre, egyenruhában levő személyek koldulására, hanyag tisztelgésre, általában a tisztességtelen és megbotráncozást kiváltó viselkedésre, az öltözködési hiányok megszüntetésére, kitüntetések és polgári ruha jogosulatlan viselésére, fürdésnek tiltott helyeken való megakadályozására, egészségtelen kutak használatának megakadályozására, katonai személyeknek nyilvános gyűlésektől és tüntetésektől való távoltartására, rémhírek terjesztésének és katonai hírek kifecsegésének ellenőrzésére, a legénységnek a hadifoglyokkal való túl gyakori érintkezésének megakadályozására, szocialistáknak és anarchistáknak ismert legénység megfigyelésére, a foglalkozási idő alatt mulatóhelyeken és egyéb lebujokban kóborló legénység elfogására, zárórak betartásának ellenőrzésére, felügyelet nélkül csavargó hadifoglyok ellenőrzésére, a legénységet kiuzsorázni akaró gyanús üzlethelyiségek megfigyelésére, a beérkező és átvonuló alakulatok, katonai személyek (idegen legénységnek) a jelentkezési kötelezettségeinek, és alaki viselkedésének ellenőrzésére, a városi nép- és szegénykonyhák ellenőrzésére, hogy katonai személyek ott ne étkezzenek, katonai személyek élelmiszer-csempészésének megakadályozására, kiemelten kellett kezelni a gyanús elemek által látogatott helyiségek és lebujok vizsgálatát, valamint a szökevények és kémek utáni nyomozást, a gyanús egyének ellenőrzését.

A katonai rendőrsztag-parancsnokoknak, illetőleg helyetteseinek feladata volt az is, hogy a tiszteket a nyilvánosságok közegeihez hasonlóan ellenőrizték, és ha viselkedésük megbotráncozást okozna, úgy őket illetékes parancsnokságuknál jelentették fel.¹³

A katonai rendőrség feladatát alkotta továbbá az elfogottak és letartóztatottak kihallgatása és jegyzőkönyvezése a letartóztatottak feljelentése és illetékes csapattestüknek vagy a főőrségnek való átadása, azonnali jelentéstétel a rendkívüli eseményekről a katonai állomás-(tér)parancsnokságnak.

A polgári rendőri hivatalokkal szoros együttműködést írtak elő *„A polgári rendőri hivatalokkal való egyetértést ápolni kell. A polgári rendőrség jogaiba semmiféle körülmények között sem szabad beavatkozni. A rendőrsztagok a városi rendőrséget, a csendőrséget, a határrendőrséget vagy akár a titkos rendőroket működésükben ne zavarják és ne avatkozzanak ezek hatáskörébe. Szükség esetén azonban a velük való együttműködés kölcsönös egyetértésen történhetik, sőt történjék is.”*¹⁴ Az együttműködést úgy képzelték el, hogy a járőrparancsnokok kapnak egy névjegyzéket azon honvéd és népfelkelő legénységről akik a határőrség és titkosrendőrség alkalmaz. Ezekről nem kell kérni a kimaradási engedélyt. Az összes többit igazoltatni kellett.

A katonai rendőri osztagok legénysége nem volt jogosult polgári személyek ellen való eljárásra, még kevésbé valamely magánlakásban való hivatalos eljárásra

A katonai rendőrosztagok személyi állománya annak a fegyvernemnek, csapattestnek az egyenruháját, felszerelését viselte, ahonnan vezényelték. A járőrök szolgálatukat kimenő öltözetben végezték, így a többi az utcán látható legénységtől csak a különös ismertetőjel (karszalag) különböztette meg. Az állomás-parancsnokság a helyi viszonyok ismerete szerint döntötte el, hogy a járőrök fegyveresen, vagy különös ismertetőjellel, (karszalaggal ellátva) lássák el szolgálatukat. (A karszalag tekintet nélkül arra, hogy a hadsereghez vagy honvédséghez tartoztak *piros karszalag volt, fekete nyomott kettős felírással: Militárpoliziei, katonai rendőrség.*

A katonai rendőrség személyi állományának jogai és kötelességei szolgálatban az őrségekkel és őrszemekkel egyenlő elbírálás alá estek. A szolgálati szabályzat I. részének XII. fejezetében foglalt jogok és kötelességek ugyanolyan mértékben vonatkoztak rájuk, mint az őrségekre és őrszemekre.

A katonai rendőrség tagjait szolgálatban állónak kellett tekinteni, ha igazolvánnyal igazolták magukat, vagy ha a karszalagot viselték. Az igazolványokat és karszalagokat a szolgálatba lévő katonai rendőröknek a szolgálat megkezdése előtt adták ki.

Ahol célszerűnek mutatkozott, a járőrök, tiszti járőrök is hivatalos ténykedéseiket polgári rendőrségi közegek (titkos rendőr, vagy rendőr) jelenlétében végezték. Erre vonatkozólag a polgári rendőrséggel már előzetesen megállapodtak. Az állomás-parancsnokok feladata volt, a katonai rendőrség által teljesített járőrszolgálat megállapítása a város vagy község külső részeiben. Előírták, hogy a készségek által kiküldött járőröket a katonai rendőrséghez beosztott személyek vezessék.

A járőrök nyilvános helységbe való belépését is szabályozták. Alapelve volt, hogy a katonai járőrök nyilvános helyiségekbe (vendéglő, kávéház, szálláshelyek) mindig a polgári rendőrség egy közegének kíséretében és csak akkor léphettek be, ha a járőrparancsnok vagy a rendőrségi közeg a helyiségeknek előzetes megtekintése után hivatalos ténykedés (letartóztatás, átvizsgálás stb.) szükségét megállapította.¹⁵ A letartóztatottakat a legközelebbi őrségnek vagy készütségnek kellett átadni. Külön felhívták a figyelmet, hogy a bekíséréseket nagy forgalmú utak és nyilvános kertek kikerülésével és minden feltűnés nélkül kell megvalósítani.

A járőrparancsnokokat külön igazolvánnyal látták el, amelyet az állomásparancsnok személyesen írt alá. Ez igazolta, hogy az illető a fenti állomáshelyen katonai rendészeti véltiségeket és bűncselekményeket elkövető katonai személyek ellen eljárni, szükség esetén pedig a rendőrség közbenjárását is közvetlenül igénybe venni jogosult. Az igazolvány fényképes volt, hogy „ezáltal minden visszaélésnek eleje vétessék.” A katonai rendőr köteles volt igazolványát felszólításra felmutatni.

A jelentési és tájékoztatási kötelezettséget úgy szabályozták, hogy minden hónap 10-ig a katonai rendőrségek parancsnokainak a katonai parancsnokság számára írásbeli jelentést kellett felterjeszteniük. Ebben szerepelnie kellett a katonai rendőrosztag legénységi állománya a kiképzési szintjének, valamint az egyes katonai rendőrség működése során felfedett kihágásoknak, vétségeknek, büntetteknek. Tájékoztatást kellett adni az esetleges visszás állapotokról is, valamint ezek megszüntetésére irányuló javaslatokról. Ki kellett térnie a jelentésnek a helyőrségek katonai és polgári rendészeti, valamint szociális viszonyainak sajátosságára is.

Részletesen szabályozták a katonai rendőrség magatartását riadó és zavargások esetén. Legfontosabb feladat a katonai kerület többi rendőrsévével az összeköttetés fenntartása volt. Riadó esetén a katonai rendőrség szolgálata zavartalanul tovább folyt. Valamennyi külső szolgálatban nem levő legénységet az elhelyezési körletében készenlétbe kellett helyezni. Zavargások és tüntetések esetén a katonai rendőrosztagok felfegyverezve, felszerelve és éles lőszerrel ellátva végezték szolgálatukat. Tevékenységüket a katonai személyek távoltartása képezte. A utasítás hangsúlyozta, hogy ...” *Ügyek, amelyek a katonai fegyvelemmel összefüggésben nincsenek, vagy pedig kizárólag a polgári hatóságok hatáskörébe esnek, nem tartoznak a katonai rendőrség működési körébe, ily ügyekben elvben a katonai rendőrség még közre sem működhetik. Ameddig a polgári rendőrség rendelkezésére álló legénysége elégséges és amíg a polgári rendőrség nem kéri a katonai rendőrség közreműködését és e közreműködést a (katonai) állomás(tér)parancsnok nem engedélyezi, addig a katonai rendőrség katonai hatáskörén kívül semmi ésszerűen sem működhetik.*”¹⁶

A legénység kirendelését az állomásparancsnokok szabályozták. Arra törekedtek, hogy a szolgálat számára lehetőleg altiszteket rendeljenek ki, mert nekik a legénység körében nagyobb tekintélyük volt. Ott, ahol a katonai rendőrség megállapított létszáma nem bizonyult elegendőnek, az állomásparancsnokok a létszám felemelését javasolták.

A katonai rendőrség állományát megkísérelték közösen és központilag elhelyezni. Élelmezésükről az a póttest gondoskodott, amelynek körletében őket elhelyezték. A kikülönített osztagok parancs-

nokai az önállóan kiküldött alosztályparancsnok fenyítő hatalmával voltak felruházva. A többi helyőrségben a katonai rendőrség feletti fenyítő hatalmat azon póttest (alosztály) parancsnoka gyakorolta, amely póttesthez a katonai rendőröket (alosztály) utalták.

Amíg a katonai rendőrség felállításához megfelelően kiképzett személyzet rendelkezésre nem állt, addig erre a célra harctéri szolgálatra alkalmatlan (őrszolgálatos) embereket kellett kiválasztani, akik már hivatásuknál fogva a rendőri szolgálat ellátásához a szükséges előfeltételekkel rendelkeztek. (Községi rendőrök, pénzügyőrök, erdészek, erdőkerülők, felügyelők, csoportvezetők, stb.) Harctéri szolgálatra alkalmas embereket csak egészen kivételesen alkalmazhatták e szolgálatban. Annak érdekében, hogy minden helyőrség megfelelően kiképzett személyekkel, de legalább megfelelően kiképzett járőrparancsnokokkal rendelkezzen tanfolyamokat állítottak fel a katonai kerületnél.

Tanfolyamparancsnokok az illető helyőrség katonai rendőrségnek parancsnokai voltak. Oktatóul még egy tisztet vezényelhetnek, aki e feladatot rendes szolgálata ellátása mellett valósította meg. Törekedtek arra, hogy az egyes helyőrségekben levő határrendőrségek, városi- községi rendőrségek egy hivatalnokát megszerezzék az iskola számára oktatóul.

A katonai rendőr járőrparancsnokok kiképzése.

A katonai rendőri tanfolyamokon több tantárgyat oktattak. A legnagyobb hangsúlyt a szolgálati szabályzatokra fordították.¹⁷

A tananyag fontos részét képezte a katonai bűnvádi eljárás, a katonai büntető törvénykönyv, a magánjog legfontosabb rendelkezései, valamint az útlevél és utazási szabályok, a használatban levő utazási igazolványok és egyéb igazoló nyomtatványok, továbbá a város tervrajzána, minden nyilvános épületének, végül pedig a helyőrségben elhelyezett parancsnokságok és csapatok ismerete.

A katonai rendőrnek tisztában kellett lennie a jegyzőkönyvkészítés szabályaival.

A tanfolyamparancsnokok kötelessége volt a részletes tanterv, összeállítása. A tanfolyam március 20-tól április 7-ig tartott.

Az utasítás hangsúlyozta: *...Mindenkor szem előtt tartandó, hogy bár a katonai rendőrség intézménye csak a háború tartamára szerveztetik, mégis a leszerelés idejében lesz a legszükségesebb, nemcsak a fegyelem- és rendnek az utcákon való megőrzése szempontjából, hanem azért is, hogy a parancsnokokat a legénység mindenkor hangulatáról tájékoztassa. Minthogy a katonai rendőrségnek a defensív jellegű hírszolgálatban (kémekek ellen való védekezés) is közre kell működnie, az emberek kiválasztásánál különösen szigorú eljárást kell követni. A legénység erkölcsileg kifogástalan, politikai megbízhatósága pedig kipróbált legyen...*¹⁸

A parancs szerint az összes helyőrségekben március 20-ig ki kellett építeni a katonai rendőrséget. A szerzett tapasztalatokról az állomás-parancsnokságoknak május 20-ig, az esetleges javaslatok előterjesztése mellett, kellett jelentést tenniük.

A pozsonyi (V.) katonai kerület 50 helyőrségében állítottak fel katonai rendőrséget. **(I. sz. melléklet)**

A Pozsonyi kerületnél a cs. és kir. 29., a 4. gyalogezredek, továbbá a magyar királyi 13. és 18. sz. honvédgyalogezredek pótzászlóaljainál katonai rendőri iskolákat állítottak fel. Azon helyőrségekben, ahol a katonai rendőrség létszáma 10 fő, vagy kisebb 2-2 hallgatót, az összes többi helyőrségek pedig 4-4 hallgatót küldtek az iskolába. A tanítás nyelve a pozsonyi, komáromi és soproni katonai rendőr-iskolákban magyar, míg a Győrben szláv volt. Oly helyőrségekből, melyek csapattestei legénységének anyanyelve különböző, a szlávul beszélő rendőrhallgatókat Győrbe küldték kiképzés végett. A pozsonyi iskolában a tanítás német nyelven is folyt.

A Temesvári VII. katonai kerület a beérkezett jelentések szerint „értetlenkedett”, mivel Nagyvárad, Szeged és Debrecen helyőrségekben jobbra honvéd alakulatok állomásoztak, és szerintük a hadügyminiszteri rendeletből nem derül ki, hogy a katonai rendőrség felállítása a honvédségre és már említett három állomáson szolgálatot teljesítőkre alkalmazhatók-e. Ezért újabb parancsig a katonai parancsnokság területén a katonai rendőrség létesítése abbamaradt.¹⁹ A Minisztérium válassza: „Rendelet kiadás alatt. Nagyobb állomásokon a katonai rendőrség személyzete az állomásparancsnok rendelkezése alapján helyőrségi csapatokból vezényelhetők. Ismertetőjegyük Magyarországon piros szalagon kettős felírás: *Militárpolozei Katonai rendőrség.*”²⁰ Ez alapján csak márciusban kezdték el a szervezést.

A szegedi honvédkerületi parancsnokság 1917. március 31-én jelentette, hogy a Császári és Királyi Temesvári Katonai Parancsnokság Temesváron, Aradon, Nagyváradon és Debrecenben a honvédkerületi parancsnokság pedig Szegeden szervezte meg a katonai rendőrséget.²¹

A kassai 3. honvédkerület 1917. március 30-án jelentette, hogy Miskolcon, Egerben és Sátoraljaújhelyben a katonai rendőrség a katonai parancsnoksággal együttesen felállítatott. Kassán a felállítás folyamatban van. A többi állomásokon az állomásparancsnok szükség esetén intézkedik járőrök kiküldése céljából.²²

A pozsonyi honvédkerületi parancsnokság március hó 31-én jelentette, hogy a helybeli katonai parancsnoksággal egyetértőleg a honvéd állomáshelyeken a katonai rendőrség megszerveztetett; működését már meg is kezdte.²³

A kolozsvári honvédkerületi parancsnokság jelentette, hogy: a kerülethez tartozó és a temesvári katonai parancsnokság területén lévő alakulatok állomáshelyein katonai rendőrség felállítása nem feltétlenül szükséges.²⁴ A kerületi parancsnokság székhelyén Nagyváradon a katonai rendőrséget a közös hadsereg temesvári katonai parancsnoksága és a szegedi honvédkerületi parancsnokság intézkedései alapján felállították. A nagyszebeni katonai parancsnokság területén levő vegyes állomásokon a katonai parancsnokság által felállítandó katonai rendőrség céljára a kerületi részéről a parancsnokságnak rendelkezésére bocsátottak egy tisztet, 15 altisztet és 15 honvédet, kiket egy előkészítő tanfolyamra, Nagyszebenbe vezényeltek.²⁵

Összességében megállapítható, hogy a katonai rendőrség április 1-ig a történeti Magyarország területén állomásozó csapatok helyőrségeiben létrejött.²⁶

A legnagyobb városokban különítették ki a haderő – sokszor a harctéri szolgálatra alkalmatlan – tagjaiból a rendészeti feladatokra az adott helyőrség területén működő katonai rendőri osztagokat. Amelyeket csak a karszalag és az igazolvány különböztetett meg a többi alakulattól.

Az 1918 évi elhelyezési táblázatból megállapítható, hogy Magyarország területét lefedő négy katonai kerület 83 helyőrségében működött katonai rendőri osztag: a pozsonyi kerületben 43, a budapesti kerületben 17, a kassai kerületben 13, a temesvári kerületben 5, a nagyszebeni kerületben 3 helyőrségben.²⁷

Esettanulmány – Katonai rendőrség felállítása Miskolcon

Hogyan zajlott le ez a folyamat a nagy városokban? Ezt legszemléletesebben Miskolc város esetén érzékelhető. A Miskolci polgármester 1917. február 14-én jelentette a Belügyminiszternek, hogy a városban katonai rendőrség állt fel.²⁸

„Az állomásparancsnokság és a rendőrfőkapitány között a városi rendőrség és a katonai rendőrség működésének kiegészítése és egymás kölcsönös támogatása iránt bizonyos megállapodások létesültek. A katonai rendőrség felállítása és az ezzel való együttműködés tárgyában Nagyméltóságodtól utasítást idáig nem kaptunk, miért is midőn erről jelentésemet megteszem egyszersmind utasítást kérek arra nézve, hogy a két rendőrség egymást kiegészítő működése Nagyméltóságod részéről nem esik-kifogás alá s a létesített helyi megállapodás megfelel-e Nagyméltóságod intencióinak.”²⁹

A városi rendőrfőkapitány RIMÓCZY József jelentéséből tudjuk, hogy a háborús viszonyok folytán a 90 fős rendőrlétszám annyira megfogyott, hogy ez idő szerint 3 fő altiszt és 3 fő I. oszt. városi rendőr teljesített szolgálatot, a többi részben bevonult, részben rokkant, részben elbocsátották. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium ugyan 50 népfelkelőt engedélyezett, azonban csupán 34 fő volt ténylegesen. A közbiztonsági szolgálatot a legnagyobb erőfeszítés mellett sem voltak képesek ellátni. A rendőrtisztviselők nagyobb része is hadba vonult, lényegében 2 rendőrfőkapitány és 1 fogalmazó dolgozott. „A háborús viszonyok folytán a hiányzó közegek és alkalmazottak helyébe alkalmas egyéneket kapni nem lehet, ily csekély munkaerővel pedig a folyton szaporodó teendőknél megfélelni szinte lehetetlen” – írta a rendőrfőkapitány jelentésében. A Polgármester megbízásából több ízben tárgyalt a katonai állomásparancsnoksággal, hogy ideiglenesen megfelelő katonai egyéneket osszanak be a rendőrséghez rendőri, detektívi, esetleg irodai szolgálatra, mint ahogy ez pl. Kassán is volt. Ez azonban nem volt lehetséges.

Közben megérkezett a rendelet és eldől, hogy Miskolcon LOOS Domokos őrnagy parancsnoksága alatt katonai rendőrség áll fel. Miskolc városában rendkívül bölcsen valósították meg a katonai rendőrség felállítására vonatkozó rendeletet. Nevezetesen nem működtek egymás mellett párhuzamosan két rendvédelmi szervezetet. Lényegében összeolvasztották a városi rendőrség maradványait a létrejövő katonai rendőrség személyi állományával. Így módon a rendvédelmi szaktudás és a szükséges létszám egy helyen volt koncentrálható. A rendfenntartásban részt vevő személyek pedig állományviszonyukat megtarthatták. A rend védelmében tevékenykedő katonákat és rendőröket a közös feladat fogta össze³⁰

A katonai rendőrség felállításával a megye főispánja TARNAY Gyula is egyetértett.³¹

A Belügyminiszternek írt jelentésében azonban – amelyhez a katonai rendőrség felállítását rögzítő városi rendőrségi jegyzőkönyv másolatát is csatolta – jelezte, hogy őt megkerülték.³² **(II. sz. melléklet)**

A főispán örült, mert a városi rendőrségnél 30–40 népfelkelő továbbra is szolgálatot teljesített. Ezek a népfelkelők tényleges szolgálatban álló katonák voltak, akik fölött a rendőrfőkapitány csak rendelkezett, de a fegyelmi jogot a katonai hatóság gyakorolta és az ellátásukat is fedezte.³³

A főispáni jelentés megfogalmazásai, megjegyzései – amelyek az információ hiányából, hatáskörökben vélt beavatkozásokról – tanúskodnak, lavinát indított el, mert a belügyminiszter átírt a Honvédelmi Miniszternek, hogy tájékoztassa a katonai rendőrség szervezése ügyében kiadott intézkedések a miskolci katonai rendőrség szervezetét és további működését mennyiben érintik?³⁴

Az ehhez hasonló esetek elkerülése véget a Belügyminiszter 1917. március 17-én kiadta körrendeletét valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság első tisztviselőjének, amelyben a rendőrség hozzáállását határozta meg.³⁵

Megállapítható, hogy a katonai rendőrség, katonai rendőri osztagokat jelentett. A katonai rendőrség személyi állománya alapvetően a haderő katonai szolgálatra alkalmatlan tagjaiból állt. A katonai rendőrség tagjait csak a karszalag és az igazolvány használata különböztette meg a többi katonától. Tevékenységüket mindenkor a polgári rendőrhatalomokkal – amelynek létszáma a háború következtében megcsappant – együtt végezték, egymást kiegészítve, támogatva igyekeztek fenntartani a közrendet, ezzel is hozzájárulva a háborús erőfeszítések további növeléséhez.

Az Osztrák-Magyar Monarchia hadserege – a saját rendvédelmi és jogi helyzetéből kiindulva – a háttországi katonai rendőrség felállításával, a háborús viszonyok következtében kialakult helyzetre reagált. A szervezetet 1918-ban átalakították.³⁶

A szervezet azonban nem tudta befolyásolni a háborús erőviszonyokat. A romló körülmények miatt nem tudta ellátni feladatát. Azonban az itt szerzett tapasztalatok tovább éltek és beintegrálódtak a függetlené vált magyar állam különböző katonai és rendvédelmi formációiban.³⁷

Jegyzetek:

¹ Alosztály (Unterabteilung) az alakulatok alacsonyabb strukturális szintű csoportjának összefoglaló neve. Az a legkisebb katonai egység, amelyen belül a parancsnok közvetlen befolyása minden körülmények között érvényesülhet. Az adott fegyvernemtől függően az alosztály lehetett század /általában a gyalogos század kb. 250, az egyéb századok 100–150 főből álltak/ (Compagnie), a 4–6 lövegből álló üteg (Batterie) a tüzérségnél, vagy svadron (Escadron) a lovasságnál.

² K. u. k. Abt. 5. 20575/16. rendelete. A magyar honvédelmi minisztérium iratai (akta = A) ezt a rendeletet 3118/ eln. 1. sz. alatt adta ki. HL. (Hadtörténelmi Levéltár-továbbiakban: HL.) Honvédelmi Minisztérium (továbbiakban: HM.A.) 545. doboz. (ladula = lad.)

³ A cs. és kir. közös Hadsereg 1912-ben 15 katonai területre (Militär-Territorial-Bezirk) tagolódott, amelyek közül 6 működött Magyarországon, lefedte az OMM teljes területét: I. Krakkó, II. Bécs, III. Grác, IV. Bp., V. Pozsony, VI. Kassa, VII. Temesvár, VIII. Prága (Praha), IX. Leitmeritz (Litomerice), X. Przemysl, XI. Lemberg (Lwów), XII. Nagyszében, XIII. Zágráb, XIV. Innsbruck, XV. Sarajevó. A cs. kir. Landwehr 1914-ben 9 kat. területe az OMM „Lajtán túli felét” fedte le: I. Krakow, II. Wien, III. Graz, IV. Prag, V. Leitmeritz, VI. Przemysl, VII. Lemberg, VIII. Innsbruck, IX. Ragusa.

⁴ 1868-ban 6 hadkerület alakult meg: I. Dunáninnyi, II. Dunántúli, III. Tiszáninnyi, IV. Tiszántúli, V. Királyhágóntúli, VI. Horvát-Szlavón. 1869-től székhelyük szerint nevezték meg ezeket: Pest, Buda, Pozsony, Kassa, Kolozsvár, Zágráb. 1870-től megnevezésük hadrendi számmal ellátott honvédkerületre változott: I. Pest, II. Kolozsvár, III. Kassa, IV. Pozsony, V. Buda, VI. Zágráb. 1871-ben 1 új honvédkerület alakították, s a meglévőket részben átszámolták: I. Pest, II. Szeged, III. Kassa, IV. Pozsony, V. Buda, VI. Kolozsvár, VII. Zágráb. 1876-ban területi átszervezés nélkül az V. honvédkerület székhelyét Székesfehérvárra helyezték át. 1913-ig ez a 7 honvédkerület működött, ekkor nevüket honvéd katonai kerületre változtatták, területüket úgy szervezték át, hogy egybeessenek a cs. és kir. közös Hadsereg katonai területeivel, s a székesfehérvári V. kerületet megszüntették, egyidejűleg a kolozsvári és a zágrábi kerület hadrendi számát V.-re, ill. VI.-ra módosították. 1914-ben a 6 honvéd katonai kerület lefedte a történelmi Magyarország teljes területét: I. Budapest, II. Szeged, III. Kassa, IV. Pozsony, V. Kolozsvár, VI. Zágráb.

⁵ A cs. és kir. közös Hadsereg illetékessége alá 108 (és 4 Bosznia-Hercegovinai), a cs.kir. Landwehr hatáskörébe 39, a m. kir. Honvédség joghatósága alá 28 hadkiegészítési kerület tartozott. Ezek végezték a személyi feltöltést a védkötelezettség alapján.

⁶ A honvédkerületi parancsnokságot a hadtest számozásának megfelelő arab szám jelölte. A honvédkerületi parancsnokság parancsnoka a hadtestparancsnok mellé beosztott tábornok, aki a hadtest elvonulásakor a honvédkerületi parancsnok címet vette fel.

⁷ A Térparancsnok, mint támogató és végrehajtó katonai helyi hatóság feladata volt: a helyőrségi szolgálat felosztása; a helyőrségi őrségek és készülségek megsemmisítése; más helyőrségekből érkező és más helyőrségekbe távozó szabadságot és beteg katonák nyilvántartása; a honvéd nyugdíjasok és özvegyeik, illetve árvaik igazolása; a laktanyákon kívül, nyilvános helyen egyenként megjelenő honvédek öltözködésének és fegyelmének ellenőrzése; kivonulások, ünnepélyek és temetés-kíséretet körüli rendfenntartás, ezekkel kapcsolatos egyeztetés a polgári és katonai közigazgatás, városi és egyházi hatóságokkal; olyan katonai személyekre vonatkozó halálesetek felvétele, temetésük és hagyatéki tárgyalásuk megindítása, akikről más egyéb parancsnokság vagy hatóság gondoskodni nem volt köteles.

⁸ FARKAS Márton: *Katonai összeomlás és forradalom 1918-ban*. Budapest, 1969, Zrínyi. A könyv levéltári hivatkozásait nem lehet pontosan visszakeresni.

⁹ HL HM. 869.lad. 14 652/Eln.15.a–1918. FERRY altbgy. jelentést közli. A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. V. köt. Budapest, 1956, Szikra, 207-209. p.

¹⁰ Loc. cit.

¹¹ K. u. k. Abt. 5. 20575/16. rendelete. Erre a rendeletre hivatkozik a Cs. és kir. pozsonyi katonai parancsnokság 3871. eln. számú rendeletében. E dokumentum alapján ismertetjük a katonai rendőrség szervezetét és alkalmazásának elveit. HL. HM. A.-1918. 545. lad.

¹² Loc. cit.

¹³ A hadügyminisztérium Präs. 3930. szám alatt 1917. február 13-án kelt rendelete értelmében HL. HM.A. 1918.

¹⁴ Vö. 11. sz. jegyzettel.

¹⁵ Kivételt képeznek a szolg. szab. I. részének 43-ik szakaszában foglalt azon esetek, melyeknél sürgős és elhalaszthatatlan közbelépés szükséges. –írta elő az utasítás

¹⁶ Vö. 11. sz. jegyzettel.

¹⁷ A legfontosabb a szolgálati szabályzat idevonatkozó 3 részének általános ismerete. Különösen a szolgálati szabályzat I. részéből a 28., 33., 34., 37., 40. szakaszok fontosabb részei, továbbá a X., XI., XII. és XIV fejezetek. Nagy hangsúlyt fektettek a 43., 44., 65., 66., 67., 70., 71., és 72. szakaszok; a szolgálati szabályzat III. részéből pedig az 1.-7. pontok idevágó rendelkezéseire.

¹⁸ Vö. 11. sz. jegyzettel.

¹⁹ Esetleg kérjük, szíveskedjék megállapítani, hogy Nagyvárad, Arad, és Szeged városokban a katonai rendőrség felállítására az ott tekintetbe jövő m. kir. honvéd csapatok stb. által önállóan és mely alapelvek szerint fog megtörténi. A megtörtént döntésig, amelyek közlését egyúttal kérjük a katonai parancsnokság területén a katonai rendőrség létesítése abbamarad.” Cs. és kir. kat. parancsnokság Temesvár 1917. február 17-i jelentése. 2370. M.A. szám. 3118/eln.1.-1917. HL. HM.A. -1918.

²⁰ 3699.-1917.-HM Elnökség HL. HM.A.-1918.

²¹ 1/549 M. eln.-1917. szám. Katonai rendőrség szervezése HL. HM.A. -1918.

²² 1940. szám. Eln.-1917. Katonai rendőrség felállítása tárgyában. HL. HM.A. -1918.

²³ 2770. szám. Eln.1917. Katonai rendőrség szervezése. HL. HM.A. -1918.

²⁴ 2308. szám. Eln. 1917. Katonai rendőrség szervezése. HL. HM.A. -1918.

²⁵ Loc. cit.

²⁶ Budapesti kerület területén: Budapest, Kecskemét, Pécs, Szabadka, Székesfehérvár, Kiskunhalas, Zombor helyőrségekben – cs. és kir. közös és honvéd csapatok által – vegyesen, a Szegedi kerület területén: Temesvár, Arad, Nagyvárad, Debrecen vegyes, Szegeden kizárólag honvéd alakulatokból. A Kassai kerület területén: Miskolc, Eger, Sátoraljaújhely, Kassa vegyes helyőrségek. Pozsonyi kerület területén: Pozsony, Komárom, Győr, Nagykanizsa, Trencsén, Sopron és Szombathely vegyes helyőrségek, Nyitrán honvéd alakulatokból. Ezekon kívül a kerület területén lévő összes helyőrségekben a helyőrségek nagyságához képest kisebb rendőri osztagok: (1 tisz, 2-4 járőrparancsnok, 4-10 fő örlegénység) álltak fel. A kolozsvári kerület területén: Nagyszebenben előkészítő tanfolyam került felállításra. A Zágrábi kerület területén: Zágráb Sziszek, Karlovac helyőrségekben állt fel.

7011-1917./1.- Osztályelőterjesztés a 3118/eln. 1.-1917. számú rendeletre a kerületi parancsnokságok a cs. és kir. katonai parancsnokságokkal egyetértőleg létesített katonai rendőrségek felállításáról jelentéseket tesznek. HL. HM.A.-1918.

²⁷ Dislokationsübersicht Formationen des k. u. k. Heerres, der k. k. Landwehr, der k. u. Honvéd, des k. k. und k. u. Landsturmes und der Gendarmerien. (K. u. k. Kriegsministerium. Abt.5. Nr. 6560-1918.) 293. p.Wien. 1918.

²⁸ A hadügyminiszter 1916 évi 30 575/3. sz. valamint a kassai cs. és kir. katonai parancsnokság 1917. évi 6035 számú rendelete folytán katonai rendőrség felállítása Miskolcon.

²⁹ 4397./ki.1917. –BM. katonai rendőrség felállítása Miskolcon HL. HM.A.-1918.

³⁰ „...A vele személyesen folytatott megbeszélés eredményeképpen nevezett Parancsnok úr hajlandó volt a katonai rendőrség tagjait, vagy azok közül ez esetleg kiválasztott egyéneket rendőri szolgálatra átengedni, esetleg a katonai rendőrség egész létszámát városi rendőri szolgálatra is átengedi, oly módon, hogy a kiválasztott legénységet azok alparancsnokával együtt rendelkezésemre bocsátja. A viszony ugyanaz, mint a honvédség által rendőri szolgálatra vezényelt népfőlkölnél, azzal a különbséggel, hogy a legénység a hadügyminiszter rendeletéből vezényeltetik rendőri szolgálatra és nem a város, hanem a katonaság elemzi, tehát úgyszólván semmiféle kiadással sem jár. Erről a megállapodásról annak idején polgármester úrnak szóbeli jelentést is tettem. Az ily módon felállított katonai rendőrség, mely mintegy 140 főből állana, fegyelmi szempontból katonai parancsnokság alatt áll, továbbá katonai parancsnokság alatt áll mindazon ügyekben, melyekben katonai személyek ellen katonai vonatkozású ügyekben eljár. Polgári személyek ellen polgári ügyekben – közrendészeti, – kihágási vagy bűnügyekben, a vonatkozó törvényes rendelkezéseknek megfelelően – szükségesen látom. – Eddig a következő intézkedéseket tettem: A Buzatéri és Major utcai laktanyában a rendőri szolgálatra kiválasztott egyének elhelyezésére 1-1 szobát rendeztem át, a Buzatéri őrszoba mellett bérbeadó Kupferstein Dánieltől kivettem még 1 szobát, melyet valószínűleg díjlanul bocsát rendelkezésére és azt a rendőrséghez beosztott Dr. Székács István főhadnagy részére rendeztem be. A Városházán az állatorvos szobáját az akatató melletti szobába tettem át és azt a rendőrséghez beosztott Scholt Elemér főhadnagy részére rendeztem be. A legénység közül eddig 35 ember választott ki alkalmasnak és ezeknek az oktatását a holnapi napon megkezdem, együtt a népfőlkelő rendőrökkel. Oktató tisztének a rendőrséghez kivezényeltetett Donó Árpád volt csendőr hadnagy, aki az államrendőrségi oktató tanfolyamot elvégezte, irodai szolgálatra pedig Nikkle Zoltán volt tb. fogalmazó. Amennyiben az oktatásban részt vett legénység a megtartott vizsgálaton alkalmasnak bizonyul, rendőri szolgálatra átveszem, a nem alkalmasat vissza rendelem. Egyidejűleg a kiképzett legénység közül a legalkalmasabb egyéneket – szám szerint 10-et polgári ruhában – detektív szolgálatra osztok be. Véleményem szerint a katonai rendőrség, amennyiben a kifejtettek szerint polgári szolgálatra parancsnokságom alá rendeltetik, a törvényes rendelkezésekkel teljesen összhangban hozható, egyrészt mert erre precedens is van, amennyiben a honvédelmi miniszter úr már hasonlóan intézkedett, másrészt a közegek alkalmazása kizárólag a város joga ez pedig teljes mértékben biztosítva van. Amidőn kére, hogy jelentésemet tudományul venni szíveskedjék, jelentem egyben, hogy úgy az állomásparancsnok, Rieger ezredes, mint Loos őrnagy urak a tárgyalás folyamán a köz iránt teljesen átértézték érdeklődést mutattak és minden a város érdekében tett kérésemnek eleget tettek.”

1966/rk.-1917. Rimóczy kapitány jelentése a polgármesternek HL. HM.A.-1918.

³¹ Ezen katonai rendőrség felállítására Miskolcon tényleg szükség volt, mert a katonai helyőrség igen erős; a katonai korbólók száma úgy a katonai kívánsági esetek napról napra szaporodnak és ezekkel szemben felmerült szüksége annak, hogy

gátló katonai intézkedések foganatosíttassanak. Csupán azt nem tudom közelebbi felvilágosítások nélkül magamnak teljesen megmagyarázni, hogy ezen katonai rendőrség felállítására miért köteleztetett a közös hadsereg, hiszen Miskolcon közös hadseregrez tartozó nagyobb csapattestnek kádere alig van. A m. kir. 10. sz. honvédegyalozezred pótzászlóalj parancsnoksága működik itt. A katonaság 8/10 része honvéd s ezekből indokoltnak azt tartottam volna, ha a katonai rendőrség felállítására a honvéd parancsnokság köteleztetik

HL. HM.A.-1918. 1193/1917. fp. Borsodvármegye és Miskolc t.h.j. város főispánjától.

³² „Megjegyzem, hogy nekem ezen megállapodás létesítéséről sem előzetesen, sem utólagosan tudomásom nem volt. Nekem ilyenről a főkapitány jelentést nem tett, csupán a polgármester jelentett szóbelileg annyit, hogy Miskolcon katonai rendőrség állított fel. Én a főkapitány jelentését az államrendőrség osztályában olvastam először s azonnal konstataálta, hogy a főkapitány hatáskörét túllépte s oly megállapodásokat létesített minden forma nélkül, melyeknek megkötésére jogosultsággal nem bír. Székhelyemre visszatérvén felhívtam a rendőrkapitányt, hogy a katonai rendőrség parancsnokával létesített megállapodásokat foglalja írásba. Ez meg is történt s az erről felvett utólag fogalmazott, de 1917. február 12-ről keltezett jegyzőkönyvet idecsatolva felterjesztem. Ezt a 2. sz. mellékletben közöljük.

...Ezen megállapodás a főkapitány eredeti jelentését sokban korrigálja. Ezen jegyzőkönyv szerint külön állítatik fel katonai rendőrség; külön működik a polgári rendőrség, de miután ezen működés a város területén szoroson egybefolyik /:pld. a katonai rendőrség üldöz egy katonai szökevényt, ki polgári ruhában polgári jelleggel bír:/ megállapodnak arra nézve, hogy működésük egymással konfliktusba ne kerüljön. A megállapodás szerint a katonai őrség a polgári rendőrség működését mindenben elősegíti és támogatja. A katonai őrség részére kibocsátott írásbeli utasítástól eltérés csupán annyiban mutatkozik, hogy míg az utasítás szerint a katonai rendőrség a polgári rendőrségnek támogatást csak akkor nyújt, ha eziránt írásbelileg megkerestetik: addig a jegyzőkönyvbe foglalt megállapodások szerint a polgári rendőrség parancsnoka, a rendőrfőkapitány a katonai rendőrséghez tartozó legénység és detektívek fölött a szükség mérvéhez képest szabadon rendelkezik, azokat igénybe veheti s a polgári rendőrség kiegészítésére felhasználhatja.”

Loc. cit.

³³ „A katonai rendőrség fölállítására ezen helyzetet csak kibővíti. A rendőrséghez beosztott népfelkölők megfogvatkozott létszáma nem eredményes szolgálatot teljesíteni nem volt képes. A katonai rendőrség ezen létszám kiegészítésére a detektívekben és rendőrlégényekben újabb egyéneket enged át s ezzel a városi a városi rendőrség működését nagyban elősegíti. S ha eddig nem volt kifogásunk az ellen, hogy a városonál rendőri szolgálatot katonai fegyelem alatt álló népfelkölők teljesítsenek, akkor én részemről nem tennék kifogást az ellen, hogy hasonló módon a keretek kibővíttessenek és a beosztott katonai rendőrlégények száma szaporíttassák.”

Loc. cit.

³⁴ „Tisztelettel megjegyzem, hogy a polgármester idézett jelentésében, a Miskolcon szervezett katonai rendőrségek cs. és kir. katonai rendőrség „kifejezéssel jelöli meg, a főispán pedig ugyancsak idézett jelentésében a szóbanlévő katonai rendőrséget s „közös természetű rendőrség”-nek minősíti. Ennélfogva a Nagyméltóságod válaszában beérkezte után figyelmeztetni szándékozom Miskolc város polgármesterét, hogy az ott fölállított katonai rendőrség sem cs. és kir. sem közös természetű rendőrség jellegével nem bír, hanem egy olyan szervezetnek tekintendő, amely föladatait a polgári rendőrséggel egyetértőleg s annak támogatása mellett oldja meg.”

Belügyminiszter levele a honvédelmi miniszterhez.

³⁵ „...A m. kir. Honvédelmi miniszter úr arról értesít, hogy a cs. és kir. hadügyminiszter úrral egyetértően Magyarország területén mindazon államokon, hol a helyőrség létszáma és a helyi viszonyok folytán szükségesnek mutatkozik, katonai rendőrséget szervezett. E rendőrség feladatát képezi, s szolgálati szabályzat I. részének határozványai alapján arról gondoskodni, hogy a közrend és fegyelem minden katonai egyén által betartassék.

Miután a m. kir. honvédelmi miniszter úrral egyetértőleg, kiváló súlyt helyezek arra, hogy a katonai rendőrség a rendőrhatalóságokkal teljes összhangban működjék, fölhívom alispán/ polgármester urat, hogy amennyiben hatósága területén, az erre illetékes katonai hatóság a katonai rendőrséget élethe lépteti, intézkedjék eziránt, hogy a rendőrhatalóságok, a katonai hatóság által közlendő alapelvek figyelembevételével, a katonai rendőrséget föladata teljesítésében a legmesszebbmenő hatékony támogatásban részesítsék.

Bár a katonai rendőrségek működése első sorban a katonaság és a hadviselés érdekeinek biztosítására irányul, mégis kétségtelen, hogy e rendőrség, habár közvetve is működésével jelentékeny mértékben megkönnyíti azoknak a föladataknak a teljesítését, amelyek a közrend fönntartás körül a polgári rendőrhatalóságokra hárulnak, s amelyekkel a rendőrhatalóságok megfogvatkozott létszámuk következtében, a mostani kivételes viszonyok között helyenkint csak a legnagyobb nehézségek között képesek megküzdeni.

Elvárom ennél fogva, hogy e rendőrhatalóságok a katonai rendőrhatalóságokat kötelelességszerűen nemcsak szakavatott és erélyes támogatásban részesítik, de a katonai és polgári rendőrségi szervezetek közötti együttműködés alapföltételét képező összhangot kellő körültekintéssel és előrelátással minden körülmények között biztosítani fogják.”

26970/1917. Y-a B.M. számú körrendelet Katonai rendőrség szervezése tárgyában. HL. HM.A.-1918.

³⁶ PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 101-135. p. ; Idem: *A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 84-96. p. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvényorozat I. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³⁷ Háború időszakában a kivételes hatalom gyakorlását az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban egymástól eltérő módon szabályozták. Az osztrák törvényhozás a német mintát követte, amely lényegében a haderőre ruházta a kivételes hatalom gyakorlását. A magyar országgyűlés viszont – az angol minta alapján – a kivételes hatalmat a közigazgatásra ruházta. Ebből fakadóan a Magyar Királyság területén létrehozott katonai rendőrségek – amennyiben a katonaiállományban tartozókon kívül másokkal is szerettek volna foglalkozni, illetve a katonákkal való foglalkozás kapcsán óhatatlanul civil személyekkel és szervezetekkel is kapcsolatba kerültek – jogszerűen a polgári hatóságok rendvédelmi szervezeteinek a képviselőiben járhattak el. A Magyar Királyságban, a háború és a forradalmakat követő konszolidációs folyamat során nem volt szükség rendkívüli állapot bevezetésére, mivel a – kivételes hatalomról szóló törvény alapján kibocsátott – rendeletek lényegében mindaddig biztosították a közigazgatás számára a kivételes hatalmat, amíg arra a helyzet konszolidálása érdekében szükség volt (a szerk.). MEZEY Barna: *A kivételes hatalom. Rendvédelem-tör-*

téneti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), IV. évf. (1994) 5. sz. 13-17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Melléletek jegyzéke:

I. sz. melléklet

A Császári és Királyi Pozsonyi Katonai Kerületparancsnokság azon helyőrségei, amelyekben katonai rendőrséget állítottak fel. 153

II. sz. melléklet

Jegyzőkönyv a miskolci katonai rendőrség felállításáról. 155

A Császári és királyi Pozsonyi Katonai Kerületparancsnokság azon helyőrségei, amelyekben katonai rendőrséget állítottak fel

Helyőrség	Katonai rendőrosztagnaként tiszt rendelendő ki		A legénység létszáma		E legénység 2–4 embere első kiképzését mely katonai rendőriskolában nyeri?	Mely csapat, intézet rendel ki?	Megjegyzés
	Csak erre a szolgálatra	Egyéb szolgálat mellett	Altiszt, mint járőrparancsnok	Mint körletőrs			
Boldogasszony		1	2	4	Pozsony	A 2-ik függőleges rovatban megnevezett csapatok és intézmények.	<p>1. A legénység kirendelését az állomásparancsnokok szabályozzák. Arra kell törekedni, hogy e szolgálat számára lehetőleg altisztek (őrszolgálatosok) rendeltessen ki, mert ezeknek a legénység előtt nagyobb a tekintélyük.</p> <p>2. Amely helyőrségekben a katonai rendőrség megállapított létszáma nem elengedő, ott az állomásparancsnokok a létszám felemelését javasolhatják. Meggondolandó azonban, hogy őrszolgálatosok és segédszolgálatosok – akik elsősorban jöhetnek tekintetbe e szolgálatnál – a hadügyminisztérium által elrendelt általános állománycsökkentések folytán nem vehetők túlságosan igénybe. Minden létszámemelést a katonai parancsnoksághoz intézett indokolt előterjesztésnek kell megelőznie. Amely helyőrség a szükséges legénységet előteremtteni nem tudja, úgy az a katonai parancsnoksághoz forduljon annak rendelkezésre bocsátása végett. Amely helyőrségnek a katonai-rendőrosztagnak első felállítása alkalmával már kiképzett oktatókra van szükségük, ezeket a pozsonyi honvéd-kerületi parancsnokság a kért emberekét a már fennálló katonai rendőrosztagoktól fogja kirendelni.</p> <p>3. Azon helyőrségek, melyek katonai rendőrségének létszáma 10 főnyi, vagy kisebb 2-2 hallgatót, az összes többi helyőrségek pedig 4-4 hallgatót küldenek az iskolába.</p> <p>4. A tanítás nyelve a pozsonyi, komáromi és soproni katonai rendőr-iskolákban magyar, míg a győriben szláv. Oly helyőrségekből, melyek csapattestei legénységének anyanyelve különböző, a szlávul beszélő rendőrhallgatók Győrbe küldendők kiképzés végett. A pozsonyi iskolában a tanítás német nyelven is folyik.</p> <p>5. Ha egy katonai rendőri iskolának Trencsén-Tepliczen vagy Pöstyénben való felállítása szükségessé válnék, úgy a helyőrségnek állomásparancsnokságai az erre vonatkozó javaslatokat terjesszék a katonai parancsnokság elé.</p>
Cseklész		1	2	4			
Balatonkenese		1	2	4	Győr		
Csorna		1	2	4			
Csót		1	2	4	Komárom		
Dunaszerdahely		1	2	4	Pozsony		
Érsekújvár		1	4	8	Komárom		
Esztergom		1	8	10			
Győr	1		10	20	Győr		
Hajmáskér		1	4	8			
Kenyérmező		1	4	8	Komárom		
Körmend		1	4	8	Sopron		
Körmöczbánya		1	2	4	Pozsony		
Kőszeg		1	4	8	Győr		
Komárom	1		12	24	Komárom		
Kópháza		1	2	4	Győr		
Moson-Magyaróvár		1	2	4	Pozsony		
Nagykanizsa	1		5	8	Győr Sopron		
Nagykanizsa			5	8			
Nagygyőr		1	4	8	Komárom		
Nagyszombat		1	2	4	Pozsony		
Neuhof		1	2	4			
Nezsider		1	4	8			
Nyitra	1		8	10			
Ostffyasszonyfa		1	4	8	Sopron		
Pándorfalu		1	2	4	Pozsony		
Pápa		1	2	4	Komárom		
Párkány		1	4	8			
Pozsony	1		16	24	Pozsony		
Pöstyén							
Sárvár		1	2	2	Sopron		
Selmeczbánya		1	2	4	Pozsony		
Somorja		1	2	4	Győr		

Sopron	1		12	18	Sopron		
Sopronnyék		1	2	4			
Sümeg		1	2	4			
Szencz		1	2	2	Pozsony		
Szentgotthárd		1	2	4			
Szentgyörgy		1	2	4			
Szepetnek		1	2	4	Győr		
Szőny		1	2	4	Komárom		
Szombathely	1		8	14	Győr Sopron		
Tatatóváros		1	4	8	Komárom		
Trencsén	1		8	16	Pozsony		
Trencsén-Teplicz							
Veszprém		1	4	8	Sopron		
Zalaegerszeg		1	2	4			
Zalaegerszeg-tábor		1	2	4			
Zay-Ugróc		1	2	4			
Zsolna		1	4	8	Pozsony		
Léva		1	2	4	Pozsony		

Forrás: 3871/ eln számhoz.-1917. Kimutatás (a Cs. és k. Pozsonyi katonai kerületparancsnokság) ama helyőrségekről, melyekben katonai rendőrség kell felállítani HL. HM.1918. 545.lad.

Jegyzőkönyv a miskolci katonai rendőrség létrehozásáról.

„Felvétellett Miskolcon a rendőr-főkapitányi hivatalban 1917 évi február 12. a cs. és kir. katonai rendőrség felállítása, szolgálati ténykedése és polgári szolgálatra való alkalmazásainak megállapítása tárgyában.

Jelen vannak:

Dr. Rimóczy József rendőrfőkapitány, Loós Domokos cs. és kir. őrnagy katonai rendőrség parancsnoka, a katonai parancsnokság képviselőjében.

I. A cs. és kir. katonai rendőrség a cs. és kir. hadügyminisztérium 1916 évi 30575/3 szám, valamint a Kassai cs. és kir. katonai parancsnokság folyó évi M.A. 6035/Res.II. számú rendelete értelmében felállított.

II. A cs. és kir. katonai rendőrség főfeladata a katonai fegyelmet, katonai rendet ellenőrizni, katonai személyek által elkövetett büntetendő cselekményekben katonai érdekeket sértő ügyekben eljárni, továbbá katonaszökevények elfogatása, a kémszolgálat megakadályozása és a városi rendőr-főkapitányság kívánságára a közbiztonság fenntartására és megóvása érdekében a polgári rendőrségnek hathatós támogatást nyújtani.

III. A katonai rendőrség a polgári rendőrséggel való együttműködés megkönnyítése érdekében lehetőleg olyan körletekre osztatik be, mint a városi rendőrség és legnagyobb részt ugyanazon laktanyában, de elkülönítve /:őrszobákban:/ helyeztetik el; őrszem, őrzőjárat lehetőség szerint a városi rendőrséghez hasonlóan állapítatik meg.

IV. A polgári /:rendőri:/ szolgálatnak a vonatkozó polgári törvények, rendeletek és szabályok teljes összhangban hozatala céljából, a cs. és kir. katonai rendőrség legénysége /:alkalmazottai:/ a polgári törvényekre és szabályokra a szolgálat megkezdése előtt a rendőr-főkapitányság által részletesen kioktattatik, azután pedig az oktatás folytonossága céljából hetenkint csütörtökön a szolgálatmentes legénység a rendőrfőkapitány által való oktatásra kivezényeltek.

V. A polgári /:rendőri:/ szolgálatot a cs. és kir. katonai rendőrség tagjai a fennálló polgári törvények és szabályrendeletek betartása mellett a főkapitány utasítása szerint kötelesek teljesíteni, polgári szolgálat szempontjából a rendőrfőkapitány felhívásait kötelesek teljesíteni.

VI. A cs. és kir. katonai rendőrség és a polgári rendőrség tagjai egymásnak kölcsönösen tisztelegi tartoznak.

VII. Az együttműködés és a polgári szolgálat törvényszerű biztosítása céljából a katonai rendőrség kerületi parancsnokait /:helyettesei:/ a katonai detektív csoport vezetője /:helyettese:/ esetenként a rendőrfőkapitánynál, úgyszintén a városi rendőrség biztosai esetenként a katonai rendőrség parancsnokánál jelenjenek meg, mikor is az észlelt eseményeket közlik, s a polgári szolgálatra vonatkozó napi teendőket megbeszélik. Ugyancsak a katonai rendőrség parancsnoka a városi főkapitánnyal és viszont oly gyakran, amennyiszer szükséges írásban, szóbelileg, vagy telefonon értekeznek s azt, ami nem kizárólag a polgári rendőrség hatásköréhez tartozik, megbeszélik, s megtárgyalják.

VIII. A cs. és kir. katonai rendőrség detektív csoportját, vagy ennek egyes tagját polgári rendőri szolgálatra a főkapitányság igénybe veheti, azokat valamely szolgálati cselekmény teljesítésére közvetlenül felhívhatja, mely szolgálati cselekmény teljesítéséről a főkapitányságnak közvetlenül azonkívül ugyanerről egyidejűleg saját parancsnokságuknak is rövid jelentést tartoznak tenni. Ugyanezen jog illeti a katonai rendőrség parancsnokát katonai ügyekben a városi detektívekkel szemben.

IX. Katonai rendőr járőr szolgálat, vagy a katonai rendőrségnek hivatalos eljárásoknál nyilvános helyiségbe való belépésnél a kiadott rendelet értelmében polgári rendőrbiztos, vagy polgári rendőrközeg veendő igénybe.

Kmft.

Dominik

Loós m. p.

Kommandant der kuk.Mil.

Polizei in Miskolc

Dr. Rimóczy József s.k.

rendőrfőkapitány

P.h. genehmigt. A másolat hitelül: Budapest, 1917. évi március hó 30-án.”

Forrás: 5533/el.n.1.-1917. katonai rendőrség felállítása, szolgálati ténykedése és polgári szolgálatra való alkalmazásainak megállapítása tárgyában Miskolcon HL. HM-1918. 545.lad.